

ДОСЛІДЖЕННЯ РИНКУ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ

Нехорошкова Ю.М.,*магістр з маркетингу,*u.nekhoroshkova@gmail.com

Проблема зв'язку між обсягом підготовки фахівців та їх зайнятістю у сфері господарської діяльності на сучасному етапі розвитку економіки набуває неабиякої необхідності досліджень. Система освіти має коригувати свою діяльність відповідно до потреб ринку праці, а він, в свою чергу, має своєчасно надавати інформацію для освіти. Даний зв'язок є фундаментальним та допоможе забезпечити ідеальне функціонування досліджуваних ринків. Проте, на жаль, на сьогоднішній день зв'язок між ринком праці та ринком освітніх послуг функціонує лише умовно.

Основними суб'єктами ринку освітніх послуг є: абітурієнти, батьки, школи, роботодавці, кадрові агентства, державні установи, інші ВНЗ. Кожен із цих суб'єктів реалізує певні економічні інтереси. І лише завдяки функціонуванню системи «виграш-виграш» стає можливим дотримання балансу.

Досліджені взаємозв'язки між основними суб'єктами ринку освітніх послуг вказують на недосконалість функціонування системи на сьогоднішній день. Порівнявши кількість поданих заяв на бакалаврат за напрямками з обсягом їх державних замовлень, стало зрозуміло про існуючий дисбаланс на ринку. Пріоритетні для держави технічні спеціальності користуються мінімальним попитом серед абітурієнтів, які, натомість, обирають «модні» спеціальності. В свою чергу ВНЗ орієнтуються на попит абітурієнтів, а це призводить до збільшення рівня безробіття та перенасичення ринку праці фахівцями соціальних наук та сфери послуг.

Ще однією проблемою в дотриманні балансу між освітою та ринком праці є пасивність роботодавців. Вони не надають своєчасно інформацію про існуючі проблеми та не залучаються до прогнозування необхідних фахівців на ринку праці. Якщо б, наприклад, роботодавець залучав до вирішення існуючих проблем студентів, то всі б залишалися все рівно «в виграші». Адже студенти мали б можливість розв'язувати практичні задачі, а підприємство отримувало нові інноваційні рішення від студентів. Виправивши цей недолік, функціонування ринку освітніх послуг значно б покращилося.

Ключові слова: маркетинг освітніх послуг, ринок праці, баланс попиту і пропозиції, суб'єкти ринку освітніх послуг.

DOI:10.21272/1817-9215.2022.2-15

ВСТУП

Для стабільного та ефективного функціонування системи освітніх послуг є необхідним дотримання балансу потреб ринку освітніх послуг і ринку праці. Тому на сучасному етапі розвитку освітнього середовища вкрай необхідно використовувати науковий інструментарій для розуміння ринкових закономірностей взаємодії попиту та пропозиції освітніх послуг. Це дозволить не тільки зорієнтуватися в споживчих уподобаннях, а й сформулювати їх. Ринок освітніх послуг є динамічним утворенням, який постійно розвивається та характеризується утворенням нових детермінант та форм освіти. Саме тому його дослідження є актуальним на сьогоднішній день.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ

Проблемам розвитку ринку освітніх послуг, напрямам вдосконалення системи освіти присвячені праці І Каленюк, О.А. Кратг, М.І. Долішній, О. Грішнєвої, Л.Іщука, Л. Козаренка, Т. Боголіб, Й. Бескида, Т. Ілляшенко, О. Кукліна, Мартинюк, Р. Патора, І.Ю. Ходикіна, О.І. Черниш, В.П. Щетиніна, в роботах яких широко висвітлюються питання розвитку ринку освітніх послуг, його регіональний аспект, засади управління та напрями вдосконалення в сучасних умовах. Дослідники вважають, що забезпечення інноваційного розвитку освіти має передусім і насамперед здійснюватися крізь призму такої освітньо-кваліфікаційної підготовки, яка б задовольняла потенційні потреби регіональних ринків праці з акцентом на наукомістку економіку діяльності.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Метою статті є дослідження ринку освітніх послуг: з'ясувати основних суб'єктів ринку, встановити взаємозв'язки між основними суб'єктами попиту та пропозиції а

також дослідити дотримання балансу між обсягом державних закупівель та попитом на відповідну спеціальність.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

У процесі дослідження застосовувалися такі методи: логічного узагальнення, аналізу, синтезу, групування, порівняння, систематизація.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

У сучасних умовах розвитку суспільства знання та інформація стають головними ресурсами і джерелами багатства як окремої людини, так і держави в цілому. Конкурентоспроможність економіки країни визначається не обсягом природних чи виробничих ресурсів, а передусім за інтелектуальним потенціалом, здатністю генерувати нові рішення. Рівень розвитку ринку освітніх послуг країни є одним із визначальних показників його конкурентоспроможності.

У більшості країн Заходу «держзакупівля» формується, перш за все, на основі реальних потреб економіки, а потреби особистості задовольняються за рахунок коштів юридичних та фізичних осіб. У Німеччині не готують спеціалістів ні за якою спеціальністю, якщо тільки немає чіткого переконання в необхідності таких спеціалістів на ринку праці. У Великій Британії встановлені квоти для підготовки спеціалістів сфер: охорони здоров'я, оборони та освіти. В Україні визначення вищих навчальних закладів, міністерств, відомств державних замовлень на підготовку спеціалістів є умовними та свідчать про відсутність налагодженого механізму взаємодії вищих навчальних закладів, центрів зайнятості та влади, що призводить до переоцінки професійних потреб регіону.

Ринок освітніх послуг в Україні розвивається в контексті загальних закономірностей ринкової економіки, але водночас має ряд специфічних особливостей. Зокрема, його висока динамічність, територіальна сегментація та локальний характер, висока швидкість обороту капіталу, висока чутливість віднесення освітніх послуг до ринкових умов у зв'язку з неможливістю їх зберігання та транспортування, та індивідуальність виробництва [1]. Ринкові відносини виробництва освітніх послуг мають специфічні характеристики, пов'язані з державним втручанням і регулюванням найважливіших послуг, а також обмеженням приватної підприємницької діяльності.

Навчальні заклади сьогодні виступають «виробниками» та «продавцями» освітніх послуг, а учні, батьки, та студенти є споживачами, виступають суб'єктами ринку освітніх послуг. Крім того, прямо чи опосередковано ВНЗ контактують з іншими суб'єктами — підприємствами та організаціями (в яких працюють випускники вищих навчальних закладів), фінансовими фондами, видавництвами журналів, кадровими агентствами і т.п. (рис. 1)

Рисунок 1 – Суб'єкти ринку освітніх послуг

Кожен із цих суб'єктів реалізує певні економічні інтереси: студенти зацікавлені в отриманні балансу з точки зору вкладення часу, енергії та зусиль у навчання та кінцевого результату як фахівців; потенційні роботодавці зацікавлені в тому, щоб випускники могли вирішувати проблеми, з якими зазвичай стикається організація, в якій вони працюватимуть; держава – створити такі умови на ринку освітніх послуг і галузі освіти в цілому, щоб забезпечити збільшення частки висококваліфікованих спеціалістів. Тому кожен із суб'єктів формує власний попит на освітні послуги.

Ще однією складовою стану ринку освітніх послуг є пропозиція. Навчальні заклади пропонують освітні послуги як для студентів, так і для випускників і ринку праці [5]. Нові елементи суспільства, особливо бізнес, розвиваються швидше, тоді як інші частини суспільства повільно реагують на будь-які зміни. Зокрема, інфраструктура неспроможна підтримувати партнерство між університетом та підприємством, якого вимагає ринкова економіка, заснована на знаннях. Досягнення узгодженості пропозиції та попиту на ринку праці зменшить одну з головних соціально-економічних проблем на шляху економічного зростання — безробіття. З цієї точки зору важливою є координація ринкової діяльності між собою: система освіти має спрямовувати свою діяльність на потреби економіки, зокрема, на потреби ринку праці. Оптимальне функціонування досліджуваних ринків досягається шляхом гармонізації інтересів суб'єктів цих ринків.

Головними суб'єктами ринку праці та освітніх послуг є країна, навчальні заклади, роботодавці та працівники, взаємовідносини між якими зображені на рисунку 2.

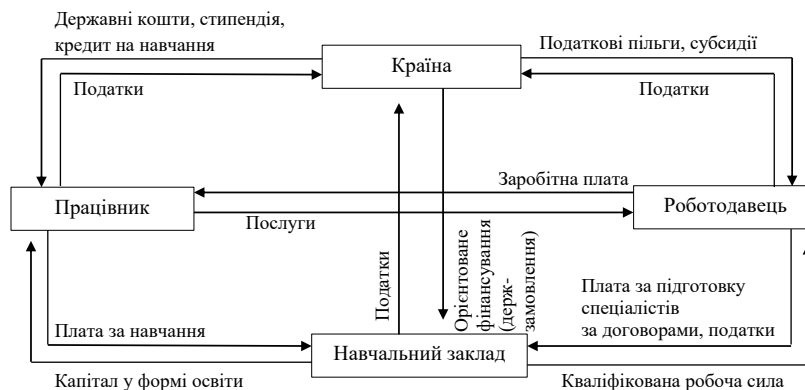

Рисунок 2 – Взаємозв'язок основних суб'єктів ринку праці та освітніх послуг

Перевага взаємозв'язку суб'єкта ринку праці та освітніх послуг полягає в глибокій інтеграції освітніх ресурсів. Однак ролі та мотивація залучених сторін різні. Лише завдяки дотриманню підходу «виграш-виграш» і відповідності їхнім очікуванням режим кооперативного навчання може розвиватися стабільно.

З одного боку, всі залучені сторони повинні чітко висловити свою позицію. Уряд і департаменти освіти повинні бути віддані створенню сприятливого середовища для співпраці, наголошуючи на розробці політики для співпраці, а не втручаючись у функціонування та впровадження кооперативної освіти. Очікується, що підприємства запропонують студентам своєчасну інформацію про потреби ринку та дозволять їм вибрати теми досліджень, тісно пов'язані з промисловим застосуванням. Університети повинні виступати в якості основного органу в інноваційній підготовці, тоді як науково-дослідні інститути, повинні відігравати роль співпраці та ділитися технічними перевагами через проектну співпрацю. Роботодавці, як майданчик для перевірки якості наукових досягнень і підготовки талантів, зобов'язані своєчасно надавати зворотній зв'язок задля оптимізації схеми навчання. З іншого боку, усі сторони повинні тісно співпрацювати, щоб побудувати відкритий канал для обміну

інформацією. Роблячи це, вони можуть інтегрувати власні ресурси та повністю використовувати свої відповідні переваги [4].

За останні дев'ять років загальна кількість місць державних закупівель зазнала відчутних змін, але їх розподіл між галузями залишився практично постійним. Найбільші обсяги державних закупівель припадають на такі галузі, як соціальні науки, економіка, право, гуманітарні науки та техніка, виробництво і будівництво, найменші — педагогічні науки, сфера послуг, медицина, сільське господарство. Крім того, 51% з них навчаються за власні кошти (тобто кошти фізичних осіб); цими коштами розпоряджаються безпосередньо навчальні заклади [3]. Серед пріоритетних напрямків, за контрактною формою навчання, були ті ж економіка, право та гуманітарні науки, але виникли ще фізкультура та мистецтво. А найменше абітурієнтів бажають платити за такими напрямками, як авіаційна, ракетно-космічна та морська техніка, електроніка, металургія та матеріалознавство. Підтвердження дисбалансу держави та абітурієнта проявляється в пріоритетах для спеціальностей (рис. 3).

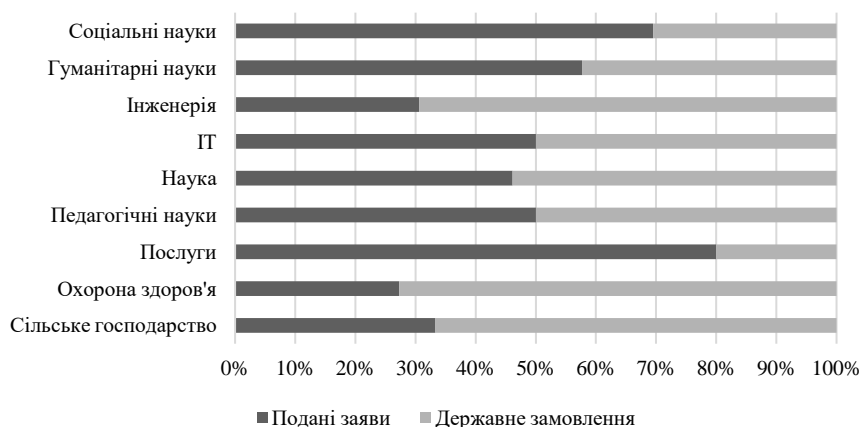

Рисунок 3 – Відповідність кількості заяв на бакалаврат та державного замовлення на освіту бакалавра денної форми навчання, 2021 р.

Як видно з рисунку 3, існує значний дисбаланс між такими галузями, як соціальні науки та сфера послуг, інженерія та сільське господарство. У співвідношенні абітурієнтів перша група обирає престижні спеціальності, незважаючи на те, що держава не потребує великої кількості спеціалістів. Натомість менш престижні для абітурієнтів спеціальності є більш пріоритетними для держави. ВНЗ переважно орієнтуються на попит споживачів освітніх послуг, що призводить, з одного боку, до зростання кількісних та якісних показників підготовки фахівців та переоцінки ринку праці спеціалістами «модних» професій, з іншого – до зростання безробіття серед випускників навчальних закладів.

Отже, вища школа в Україні не виконує своєї основної мети: постійно відстає від потреб ринку праці, готуючи спеціалістів, які були потрібні кілька років тому. Негатив на імідж системи професійно-технічної освіти впливає рівень безробіття випускників, та низька кваліфікація випускників у роботодавців. Такі негативні тенденції зумовлені суб'єктивними інтересами вищих навчальних закладів, зацікавлених у кількісних показниках контингенту студентів, з якими пов'язаний рівень фінансування вищих навчальних закладів як з державного бюджету, так і позабюджетних коштів. Незважаючи на те, що ринок праці шукає представників безпринципних сьогодні технічних професій середньої та нижчої ланки та технічних спеціальностей загалом, наприклад, професія вчителя слабо просувається та залишається недостатньо привабливою для молоді, оскільки вимагає не тільки більш тривалої роботи. і

комплексної підготовки, але й не відповідає сучасним уявленням про престиж праці та комфортні умови проживання [2].

Крім того, роботодавець досить пасивний і фактично не бере участь у замовленні спеціалістів та підвищенні якості освітніх послуг, а саме від їх зацікавленості в першу чергу залежить підготовка спеціалістів, адже від них залежить подальше працевлаштування. Хоча самі роботодавці віддають перевагу досвідченим людям, які отримали певні навички, а не випускникам вищих навчальних закладів з лише теоретичними знаннями.

ВИСНОВКИ

В ході дослідження було виявлено основних суб'єктів ринку освітніх послуг: абітурієнти, батьки, школи та коледжі, роботодавці, кадрові агентства, державні установи, інші ВНЗ України та за кордоном та з'ясовано їх економічні інтереси. Також встановлено взаємозв'язок основних суб'єктів ринку праці та освітніх послуг.

Для з'ясування дотримання балансу потреб ринку освітніх послуг і ринку праці, було проаналізовано кількість бюджетних місць та кількість заяв на бакалаврат. Проведений аналіз даних показав певні відмінності в оцінці привабливості спеціальностей університету для споживачів освітніх послуг та попиту на відповідну спеціальність на ринку праці. Найбільш привабливими для споживачів є економічні та гуманітарні спеціальності, а ринок праці потребує більше випускників технічних спеціальностей. У цій ситуації ВНЗ як надавач освітніх послуг має збалансувати попит споживача (абітурієнтів, студентів та їхніх батьків) із пропозиціями замовника (держави, підприємств, ринок праці). Враховуючи, що попит на фахівців на ринку праці не став визначальним критерієм оцінки діяльності закладу вищої освіти, необхідно розподіляти бюджет з урахуванням попиту на окремі професії серед вступників, роботодавців та на ринку праці.

SUMMARY

Nekhoroshkova Yu. Educational services market research.

The problem of the connection between the amount of training of specialists and their employment in the field of economic activity at the current stage of economic development is becoming quite necessary for research. The education system must adjust its activities according to the needs of the labor market, and it, in turn, must provide information for education in a timely manner. This connection is fundamental and will help to ensure the perfect functioning of the markets under study. However, unfortunately, today the connection between the labor market and the market of educational services functions only conditionally.

The main subjects of the educational services market are: applicants, parents, schools, employers, recruitment agencies, state institutions, other universities. Each of these subjects realizes certain economic interests. And only thanks to the functioning of the "win-win" system, maintaining the balance becomes possible.

The researched interrelationships between the main subjects of the market of educational services indicate the imperfect functioning of the system today. By comparing the number of submitted applications for bachelor's degrees by field with the volume of their government orders, it became clear about the existing imbalance in the market. State-priority technical specialties are in minimal demand among applicants, who, instead, choose "fashionable" specialties. In turn, the university focuses on the demand of applicants, and this leads to an increase in the level of unemployment and oversaturation of the labor market with specialists in social sciences and the service sector.

Another problem in maintaining the balance between education and the labor market is the passivity of employers. They do not provide timely information about existing problems and are not involved in forecasting the necessary specialists on the labor market. If, for example, the employer would involve students in solving existing problems, then everyone would be equally "winners". After all, students would have the opportunity to solve practical problems, and the company would receive new innovative solutions from students. By correcting this shortcoming, the functioning of the educational services market would improve significantly.

Keywords: *marketing of educational services, the labor market, the balance of supply and demand, subjects of the market of educational services.*

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Гава Ю. В. Освітні послуги в Україні: економічна природа і суперечності розвитку / Ю. В. Гава // *Науково-технічна інформація: науково-практичний інформаційний журнал*. 2013. № 1. С. 86–93.
2. Гук Н. Вища освіта крізь призму ринку праці / Віче. *Теоретичний і громадсько-політичний журнал Верховної Ради України*. 2012. № 6. С 8–10.
3. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

4. Кофман, Б., Куровська, І., Якайтис І. Соціологічні аспекти перспектив інноваційного розвитку вищої освіти в Україні / *Навч. посібник* – 2018. № 2. С. 118–124.
5. Перова, О.А. Взаємодія ринків праці та освітніх послуг в Україні. URL: http://www.rusnauka.com/22_NIOBG_2007/Economics/24903.doc.htm

REFERENCES

1. Gava Yu. (2013) Educational services in Ukraine: economic nature and contradictions of development. *Scientific and technical information: scientific and practical information magazine*, 1, 86–93.
2. Huk N. (2012) Higher education through the prism of the labor market. *Viche. Theoretical and socio-political journal of the Verkhovna Rada of Ukraine*, 6, 8–10.
3. State Statistics Service of Ukraine. *Access mode*: <http://www.ukrstat.gov.ua>
4. Kofman, B., Kurovska, I., Yakaitis I. (2018) Sociological aspects of the prospects of innovative development of higher education in Ukraine. *Study. Manual*, 2, 118–124.
5. Perova, O.A. (n.d.). Interaction of labor markets and educational services in Ukraine. *Access mode*: http://www.rusnauka.com/22_NIOBG_2007/Economics/24903.doc.htm

Науковий керівник Сагер Людмила Юріївна,
кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри маркетингу,
Сумський державний університет, м. Суми
l.sager@kmt.sumdu.edu.ua.